

PRESENTACIÓ TREBALL GUANYADOR "BECA D'INVESTIGACIÓ LOCAL 2012"

JOAN BOSCA I ALMUGÀVER, POETA I PROSISTA RENAIXENTISTA I SENYOR DEL CASTELL DE CUBELLES

Manuel Millán Cascalló i Anselm Cabús i Torra

El poeta català, humanista, estudiós del món clàssic, deixeble de l'humanista italià Lucio Marineo Sículo, propietari i Sr. del castell de Cubelles, així com de les terres del castell, de la Quadra de Gallifa¹ i d'altres propietats. Joan Boscà i

Almugàver va néixer en un moment incert entre el 1487 i el 1492², a Barcelona, i va morir, també a Barcelona, l'any 1542.

Era de família noble i destacada de Barcelona, i, com a tal, va rebre una acurada formació humanística fora de la universitat de característiques cortesanes.

Va servir en la Cort dels Reis Catòlics i després en la de l'Emperador Carles I d'Espanya, on va fer de preceptor del cinquè Duc d'Alba. En la Cort, va conèixer i va fer amistat amb un altre gran poeta, don Diego Hurtado de Mendoza (com ho prova una famosa Epístola a Boscà³ que aquest li va dirigir i que va tenir com a resposta una epístola de Boscà a Hurtado de Mendoza⁴ en termes i forma molt similar). Va viatjar a Itàlia com ambaixador espanyol. Allí va retrobar el cavaller toledà Garcilaso de la Vega, amb qui va entaular una gran amistat i sembla que l'admiració que Boscà sentia per l'obra del poeta valencià Ausiàs

March es mostrarà en les remiscències d'aquest que hi ha en algunes de les composicions del poeta manxec, de la mateixa manera que l'aprofundiment del poeta català en la poesia grega i

que, aquest últim, va escriure al poeta barceloní.

El poeta i cavaller català es va casar amb una culta dama valenciana, Na Anna Girón de Rebolledo⁵, i es molt probable que, més enllà de servir de model d'inspiració en l'última etapa lírica d'en Boscà, l'animés i l'ajudés en la publicació de la seva obra poètica juntament amb la de Garcilaso de la Vega, de qui no es coneixeria res de la seva obra si no fos pel poeta català, que la va recollir per publicar-la, tot seguint el jurament que li havia fet al poeta toledà l'any 1529⁶. L'obra, *Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros*, publicada a Barcelona el 1543, es va convertir en un èxit editorial de l'època i va arrossegar a tota una plèiade de joves poetes a imitar aquell estil, que no és un altre que l'estil del renaixement italianitzant i que, en llengua castellana, coincideix amb el primer estil renaixentista. El llibre va convertir el poeta toledà en ídol i guia a imitar, Boscà va ser reconegut com l'iniciador en llengua castellana del petrarquisme i com a des-

Fig. 1 Imatge de Joan Boscà en la publicació del seu poemari l'any 1543

romana, així com italiana del moment, li deu al poeta toledà, i la seva amistat queda demostrada en abundants poemes que Boscà va dirigir a Garcilaso de la Vega i

vertir el poeta toledà en ídol i guia a imitar, Boscà va ser reconegut com l'iniciador en llengua castellana del petrarquisme i com a des-

cobridor, mecenes i promotor del poeta i geni manxec.

Mossèn Joan Bosquà, tal i com apareix en documents referents al govern del Castell de Cubelles⁷, va castellanitzar el seu cognom pel que fa a la seva obra literària, molt majoritàriament escrita en castellà i, per això, se'l coneix com a Juan Boscán Almogávar.

Era fill d'en Joan Valentí Boscà i de na Violant d'Almugàver, i germà de Leonor Boscà, casada amb Bernardo de So, i Violant Boscà, casada amb Felip de Ferrera, com consta en l'arbre genealògic de la família Boscà⁸. El seu pare era oïdor de comptes i drassaner de la Generalitat de Catalunya. Tots dos pares eren nobles i es van casar l'any 1480. Ell era fill de Joan Francesch Boscà i na Leonor (Elionor), net d'en Joan Brígit Boscà i na Joana Sirvent i besnét d'en Joan Boscà i la Marquesa Marquet; i ella, filla d'en Joan Almugàver i na Isabel, neta d'en Guillem Almugàver i na Violant Dusay, i besneta d'en Antich Almugàver i na Isabel de Vall. Tenia bastants oncles per part paterna (Pere Boscà, Francesch Boscà, Bertran Boscà i Catalina Brígida Boscà) i només un per part materna (en Antich Almugàver, casat amb una dona desconeguda)⁹.

Pertanyia a la classe de ciutadans honrats de Barcelona, que era una veritable aristocràcia municipal, enriquida feia molt de temps per la navegació i el comerç, això els convertia també en burgesia barcelonina. La família del nostre poeta era prou coneguda en temps d'en Joan II, i molt abans. Així, un Jachme Boschà i un Pere Boschà van formar part del Consell de Cent com a jurats, apareixent un o l'altre d'aquests noms -de vegades els dos- en les eleccions de 1314, 1316, 1342 1344 i 1360. Un dels

Fig. 2. Castell de Cubelles actualment

divuit ciutadans de Barcelona que l'any 1351 va equipar dues galeres agregant-les a l'armada reial que va creuar el mar de Grècia per contrarestar els genovesos, es deia Jaume Boschà (Jacobus Boschani)¹⁰. Els vaixells anaven a Constantinoble, sota les ordres de l'almirall Pons de Santapau que portava un Consell de cinc mariners assessors, sent un d'ells un tal Andreu Boscà (juntament amb Francesch Finestres, Ferrario de Manresa, Guillem Morell i Andreu Olivella), que, a més a més, va participar a la batalla naval i terrible derrota de Constantinoble el fatídic 13 de febrer de 1352, en el que es van enfrontar genovesos, catalans i els aliats d'aquests, el venecians¹¹.

També el cognom Almugàver és conegut i queda datat en el segle XIV, i així, en un Dietari de la Ciutat de Barcelona es diu que el dimecres tres de setembre de 1393 van ser botades quatre galeres de la ciutat, dues de nova construcció, sent capitans d'una d'elles els honrats Francesch

Terré i Pere Burgès i, de l'altre, N. Almugàver i Pere Bertrán.

En el segle XV, la família Boscà es fa partidària d'en Joan II. En un moment agitat, de guerra entre Joan II, primer marit de na Blanca de Navarra i després, morta aquesta, de Dª Juana Enríquez, filla de l'Almirall Major de Castella, Federico (D. Frederic), i son propi fill Carles, el príncep de Viana (fill del rei Joan II i na Blanca de Navarra), els Boscà (Boschà segons els documents de l'època), com totes les famílies nobles, prenen partit. Joan Brígit Boscà ajuda i recolza Alfons V, que volent assegurar-se el domini de Nàpols, delega el seu regne a la seva esposa, Maria de Castella, i al seu germà, en Joan II, que era regent del regne de Navarra. Mort Alfons, Joan II queda com a rei i comença el regnat guanyant-se l'antipatia de bona part de la població, que es posa del costat del príncep de Viana. Els Boscà es posen al servei del rei Joan II. Com a conseqüència d'això, l'any 1459, el rei ordena la construcció (que

seria reconstrucció) del castell de Cubelles per a la protecció d'en Joan Brígid Boscà (l'avi del poeta)¹², qui es va fer càrrec del castell, com a Senyor del castell de Cubelles i, amb el castell, el fa propietari de tots els edificis, cases, feus i possessions, deveses i altres bens i objectes que li pertanyien i que estaven en el castell o en el seu terme. També restaven sota la seva jurisdicció, el batlle, advocats, procuradors, serfs, serves i familiars que habitaven l'indret¹³. L'any següent, 1460, amb motiu de l'empresonament del Príncep de Viana pel seu pare Joan II, van concórrer, entre altres membres del braç militar, un mossèn Joan Boschà, a qui es qualifica de major, i un Joan Boschà menor. Amb tota seguretat, el Joan Boschà major és en Joan Brígit Boschà, i el Joan Boschà menor, deu ser en Joan Francesch Boschà, el probable autor de les *Memòries* o relacions d'aquella guerra civil i d'altres casos del seu temps, citades i utilitzades pels historiadors Jerónimo Zurita i Castro (1512-1580) i, posteriorment, Narcís Feliu de la Peña (?-1710). Aquestes *Memòries* no són altres que les notes cronològiques que es conserven en un còdex de la Biblioteca Nacional, situat al final de la Crònica de Muntaner, on consta que les va escriure majoritàriament en Joan Francesch Boschà, el qual va ser l'any 1473 Cònsol de Barcelona pel braç militar, i va morir el 4 de juny de 1480 sent Racional de la Diputació (sembla que aquestes van ser continuades breument per un fill seu del mateix nom). Aquest Joan Francesch Boschà deu ser el fill d'en Joan Brígit.

Certament, Cubelles es va implicar durant la guerra civil en el bàndol del Príncep de Viana degut a: a) les disputes per la Universitat de Cubelles resultat de la reducció del nombre de jurats per càrrecs municipals que el decret de 1442 de Maria

de Castella atorgava a Cubelles davant de l'augment de poder de Vilanova de Cubelles i que, encara es va fer més patent quan aquesta reina va fer el repartiment de consellers per les Universitats de la Geltrú, Cubelles i Vilanova, que atorgava molt més poder a la parròquia de Sant Antoni de Vilanova que no pas a Cubelles; b) més tard, per la formació de bandes armades, inicialment com a defensa de les seves propietats contra els sarraïns i els pirates, però més endavant convertides en hordes de pillatge; c) i definitivament, per les conseqüències que van derivar de l'acció reial per aquest fets. El Batlle de Catalunya no va poder aturar les rivalitats entre Cubelles, la Geltrú i Vilanova i va començar un període d'inestabilitat agreujat per constants incursions de sarraïns i pirates que va fer que molts habitants s'armessin i s'escampessin pel litoral. El descontentament havia arrelat i de res va servir que el Batlle jurés fidelitat al nou Rei, Joan II, el 29 de novembre de 1458, i aconseguís que Cubelles mantingués els privilegis vers la seva Universitat. El rei acaba per assabentar-se que molts habitants armats de Cubelles i termes propers guerrejaven lluny de la comarca per prendre part, a diverses terres baronials, dels bàndols i bregues militars i escriu al Batlle de Cubelles amb l'ordre de que els habitants de Cubelles, la Geltrú i Vilanova que s'absentessin de llurs domicilis per anar amb aquests grups armats donin raó als jurats i prohoms i siguin amonestats i, en cas de no obeir, els embarguin els béns, cobrant-ne la multa de 20 morabatins d'or aplicables a l'erari municipal de les predites Universitats¹⁴. Això fa que, quan comença la guerra civil, es posin del costat del Príncep de Viana. Joan II pren el castell de Cubelles i el deixa bastant derruït, el castlà major és destituït, i,

conseqüentment posa en el seu càrrec un home de confiança, en Joan Brígit Boschà.

Però els ànims no es calmen pas i la guerra civil esclata a Catalunya paral·lelament a la guerra del pagesos de remença (una i altra de 1462 a 1472). Primer, Enric IV pren al poder al Principat, de 1462 a 1463, mentre Joan II es retira a València i a Navarra quan mor la seva filla Leonor i, el que fora el seu marit, Gastón de Foix, es rebel·la contra ell; després, és el Condestable Pere de Portugal, qui, de 1463 a 1466, pren el poder del Principat i, més tard, és Renat d'Anjou qui s'imposa de 1466 a 1472, fins que en Joan II reconquesta Barcelona l'any 1472 i, amb la capitulació de Pedralbes d'aquest any, torna a ser rei únic de la Corona d'Aragó fins a l'any 1479, en que es mor.

Conseqüència de tot això, és que en Joan Brígit Boschà amb tota la seva família, va ser desterrat a València l'any 1464 pel Condestable Pere de Portugal, on encapçala, juntament amb el seu fill, en Joan Francesch Boscà, els partidaris d'en Joan II per recuperar Catalunya, a la que no retornaran fins l'any 1470. Aquets fets determinen la història posterior dels Boscà. La família Boscà, pren partit per la família Trastàmara d'origen castellà, i el recolzament, primer a Alfons V i a la seva dona, Maria de Castella i, definitivament al seu germà, en Joan II, determina la fidelitat i l'agraïment d'uns vers els altres. La família Boscà esdevé detentora i propietària dels títols de Senyor del Castell de Cubelles i Senyor de Gallifa i propietària del castell de Cubelles, la Quadra de Gallifa, les terres del castell,... De fet, des de que Joan Brígit Boschà el rep, l'any 1459, besavi del poeta, fins que la filla d'en Joan Boscà i Almuçàver, Marianna Boscà, va traspasar la propietat del castell l'any 1572, aquesta

família manté la propietat. És per això que, en Joan Boscà també va ser Senyor de Cubelles i Senyor de Gallifa, des de 1520 fins a la seva mort, l'any 1542 i, com ell, també ho va ser el seu pare, Joan Valentí Boscà, des de 1481 a 1492 en que va morir¹⁵, la dona d'aquest i mare del poeta, des de 1492 a 1511, en que el va arrendar i de 1511 fins a 1519, quan morí. Després d'en Joan Boscà, el poeta, la seva dona, i mare de Marianna, des de 1542 fins a 1568, en que passa a la seva filla, Marianna. Això també és la causa de que el poeta servís, primer a la Cort de Ferran II i, més endavant, a la d'en Carles I.

Per la mateixa raó que Joan Brígit Boscà recuperava el seu castell, el títol de Senyor del Castell de Cubelles, la Quadra de Gallifa, les seves propietats, terres, edificis, etc, per haver ajudat i ser fidel al rei, el seu castlà menor, Joan de Montbui, que pertanyia al bàndol contrari i va defensar la postura de la Generalitat en contra de Joan II, va ser desposseït d'aquesta castllania l'any 1474 i va ser substituït per Gaspar d'Avinyó¹⁶. De la mateixa manera, en Pere de Barberà, que exercia de castlà major, va ser desposseït de la seva castllania l'any 1477 i el va substituir Roderic de Perea¹⁷.

L'any 1473, un Joan Boscà encapçala la llista dels consellers de Barcelona, probablement en Joan Brígit Boschà, i és, sens dubte, la persona que anava a l'esquerra del carro de D. Joan II tirat per quatre cavalls blancs, en la triomfal entrada a Barcelona del rei, el 29 de setembre de 1473.

El 1479 es van celebrar amb gran solemnitat les exèquies de D.

Joan II, tan popular en els seus últims dies com odiat havia estat en els principis del seu regnat. La ciutat de Barcelona

destacà dotze notables perquè convidessin a tots els prelatos, persones il·lustres, barons, nobles, cavallers, gentils homes i ciutadans que havien d'assistir a l'enterrament. D'aquests convidadors, com els hi diu l'historiador del segle XV Pere Miquel Carbonell, sis pertanyien al braç militar (entre ells Galcerà Duvall i Miguel de Gualbes), i sis eren ciutadans, el primer, Joan Brígit Boschà.

Més il·lustre, si cap, va ser el propi pare d'en Joan Boscà, en Joan Valentí Boscà i Desvalls, també dit, en Joannot Boscán, el qual consta en la *Historia Naval de España y Países de habla hispánica*, amb un ampli històric com a militar i marí durant el regnat de Ferran el Catòlic i que va néixer entre el 1450 i el 1455. El fill d'en Joan Francesch Boscà i Sirvent¹⁸ va ser *Alguacil Real* (Agutzil Reial) l'any 1479, Oidor de Comptes del Braç Militar el 1482, Intendent de les Drassanes Reials de Barcelona, Administrador de Marques del Principat de Catalunya, Conseller Reial (càrrec que va ser atorgat per Ferran el Catòlic, ja quan era Rei d'Aragó, després de la batalla de Paleagonzalo del dos de març de 1479) i Conseller en Cap de Barcelona. Sembla que va recolzar Ferran II quan es reaviva la guerra civil castellana entre Isabel la Catòlica i Joana la Beltraneja l'any 1474 i va participar, com a marí, en la defensa marítima de les costes properes a la desembocadura del Gadiana i que va fer incursions a les costes portugueses entre 1475 i 1476. Va participar a la batalla de Toro el 1476 i que, com totes les accions precedents, a les ordres d'Álvaro de Nava, com ell, capità de nau, va participar en les campanyes navals contra Portugal l'any 1477 a les Canàries, costa atlàntica africana i Cabo Verde i que va ser un dels qui va finalitzar la conquesta de les Illes Canàries, que, en aquells moments pertanyien a

Gènova. L'any 1478, va intervenir a les campanyes que sortint de Sanlúcar de Barrameda van anar unes a Gran Canària i les altres, sota les ordres de Joannot Boscà, a les mines d'or de Nigèria. El 1478 o 1479 va tornar a Barcelona i després va rebre l'herència de Joan Brígit Boscà, la qual li corresponia al seu pare, de mans d'en Joan II (entre d'altres la de Senyor de Castell de Cubelles, així com les rentes dels béns confiscats per actes de rebel·lió a diversos ciutadans de Barcelona i Perpinyà).

La vida de Joan Boscà va estar marcada per la seva condició de noble, la qual cosa li va permetre rebre una ensenyança acurada, sense constar en cap universitat com a universitari. L'any 1492 va morir el seu pare i el 1496¹⁹ ja era un infant que estudiava llatí. La seva mare, que tenia bones relacions amb Ferran II va aconseguir que, l'any 1506 entrés al servei de Ferran II d'Aragó i seguís estudis de llatí, català i castellà i grec, entre d'altres estudis humanístics. Estudiava a la Cort, a Barcelona

El 1511, Violant d'Almugàver arrenda el castell de Cubelles a Guillem de Riudefoix, juntament amb totes les propietats del castell, però la titularitat segueix en possessió d'ella i de la família Boscà, i és per això, que, a la seva mort, el poeta Joan Boscà l'heretarà²⁰. Juntament amb el castell també la Quadra de Gallifa va ser arrendada i després retornada a na Violant²¹

Per aquelles dates, en Joan Boscà ja és alumne d'en Lucio Marineo Sículo i el seu aprenentatge li permetria la lectura i aprenentatge de la lírica de poetes cortesans i trobadors de l'amor cortès i, molt especialment d'Ausiàs March. Continuava com alumne del rei l'any 1512. La formació cortesana d'en Joan Boscà és clara el 1514, quan Lu-

cio Marineo Sículo proclama les virtuts del poeta Joan Boscà, que esdevé deixeble del rei i membre de la *regia custodia*²².

Fig. 3. La Casa Lledó núm. 13, de Barcelona, on va néixer Joan Boscà

Seguint al rei i al mestre italià, va passar per Saragossa, València, Valladolid, Toledo sense abandonar definitivament la Ciutat Comtal. Quan mor el rei, entra en la Cort de l'Emperador Carles I d'Espanya. És llavors quan coneix a don Diego Hurtado de Mendoza i també quan ja hauria pres contacte amb poetes cortesans castellans de cançonier i, potser, hauria participat en jocs florals.

L'any 1518 es converteix en preceptor o "ayo" i instructor de Fernando Álvarez de Toledo (5é duc d'Alba)²³ i molt aviat és conegut en la cort per la qualitat de la seves ensenyances i com a poeta cortesà, guanyant-se el recolzament de l'avi del seu alumne, en Fadrique de Toledo, Marquès de Villafranca.

El 1520 esdevé Senyor del castell de Cubelles i Senyor de Gallifa, tal i com diu Joan Avinyó i Andreu, que el cita com mossèn Bosquà, senyor del castell de Cubelles entre 1520 i 1530²⁴. I consta com a Senyor de Cubelles i com a Senyor de Gallifa. Però la reconstrucció del Castell de Cubelles feta fer pel propi Joan Boscà, entre 1535 i 1536, demostra que el domini del poeta cavaller sobre el Castell i els territoris que d'aquest depenien va més enllà del que diu mossèn Avinyó.

El mateix any 1520 coneix a Garcilaso de la Vega a la ciutat de Toledo, molt jove, que més endavant es convertirà en el seu més íntim i apreciat amic, com també en el seu continuador, deixeble i, fins i tot, protegit literari. El poeta manxec, també d'origen noble, s'educava a la Cort amb diferents mestres, entre d'altres, amb Pedro Mártir i és ell qui també ens informa, tot i que *a posteriori*, de que en Joan Boscà es va convertir en "ayo", protector de don Fernando Álvaro de Toledo²⁵. Ho fa en una referència que surt en la seva *Égloga II*, entre els versos que van del 1328 fins al 1531:

Mirava otra figura d'un mancebo,
el cual venía con Febo mano a mano,
al modo cortesano; en su manera
juzgáralo cualquiera, viendo el gesto
lleno d'un sabio, honesto y dulce afeto,
por un hombre perfeto en l'alta parte
de la difícil arte cortesana,
maestra de la humana y dulce vida.
Luego fue conocida de Severo
la imagen por entero fácilmente
deste que allí presente era pintado:
vio que'ra el que avía dado a don
Fernando
su ánimo formando en luenga usança,
el trato, la críança y gentileza,
la dulçura y llaneza acomodada,
la virtud apartada y generosa,
y en fin, cualquiera cosa que se vía
en la cortesania que de lleno
Fernando tuvo el seno y bastecido.
Después de conocido, leyó el nombre

Severo de aqueste hombre, que se llama

Boscán, de cuya llama clara y pura
sale'l fuego que apura sus escritos
que en siglos infinitos ternán vida.

En aquests versos, Garcilaso de la Vega dóna constància de la consideració que el poeta català tenia com a savi, erudit i honest i com a model de cortesà perfecte per imitar, a més a més de demostrar el seu afecte.

En aquells moments correspon també la dada d'en Francesillo

de Zúñiga, on es recull que, a més de la consideració que li tenen a la Cort i a la Casa dels Alba, es documenta que ja era conegut per la seva poesia, que en aquells temps seria característicament cortesana del tipus de poesia pròpia de cançonier²⁶

Posteriorment, l'any 1522, Luis de Zapata escriu que Boscà assisteix a l'auxili de Rodes amb les tropes de Carles I²⁷, amb Garcilaso de la Vega, però no intervé en el combat. Esdevé ambaixador de l'Emperador a Roma, allà coneix el nunci del papa Clement VII, Baldassare de Castiglioni. El poeta retorna l'any 1523 i continua sent el preceptor del duc d'Alba.

L'any 1526 Joan Boscà assisteix al casament de Carles I amb Isabel de Portugal a Granada. Allí coincideix amb Baldassare de Castiglioni, l'autor de *Il Libro del Cortegiano* i coneix Andrea Navagero, ambaixador de Venècia. És llavors quan es reuneix amb Navagero als jardins del Generalife i el poeta i humanista italià convenç Boscà d'escriure *hendecasíl·labs* i sonets italianitzants en llengua castellana, en part degut a que el català coneixia i utilitzava el *decasíl·lab* clàssic tradicional o decàmetre, a imitació del seu mestre Ausiàs March. El mateix poeta català ens relata la reunió²⁸ a la carta dedicada a la seva amiga i protectora, Duquesa de Soma, que obra el seu *Llibre II de Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros*. També consta al *Carlo famoso* de Juan Mey²⁹. El poeta retorna a Barcelona i sembla que s'instal·la a la casa del Carrer Lledó, on va néixer. El mateix any es reuneix amb Garcilaso de Vega i Diego Hurtado de Mendoza i tracten del tema de la reunió amb Navagero i els convenç per a que, com ell, que ja els escrivia, facin

hendecasil·labs i sonets seguint les normes de Petrarca.

L'any 1428 tradueix al castellà *Il Libro del Cortegiano* de l'humanista italià Baladassare de Castiglioni, on s'exposen les característiques del que ha de ser un cortesà del moment. Es publica amb el nom de *El Cortesano*. Es fa una primera edició *princeps* de curta tirada, però la impressió definitiva per a la seva difusió pública es farà més endavant.

L'any 1529, estant a Barcelona, rep la visita de Garcilaso de la Vega, que viatja per incorporar-se a l'exèrcit. Garcilaso redacta el seu testament, essent Boscà un dels testimonis³⁰. Boscà, encara sota el servei del duc d'Alba, rep un regal del duc per les seves noces amb Isabel Malla, filla de Mossèn Perot Malla³¹. La dona és l'única que s'anomena pel seu nom en una copla d'en Joan Boscà, i sembla que n'estava enamorat³², però el casament no es va celebrar i Joan Boscà no va rebre la dot promesa.

El 1532 s'allista en l'exèrcit que ha de socorre Viena i torna a coincidir amb Garcilaso³³. L'any següent, 1533, Boscà torna a ser a Catalunya i és quan signa els contractes d'edició del llibre *El Cortesano*³⁴. Carles I i el duc d'Alba li fan arribar una dot per al nou casament (1000 escuts previs)³⁵. De nou, les noces no es van celebrar (?). Els diners els destina a l'edició del llibre que es publica l'any 1534. És entre aquest any i el següent, 1535, que en Joan Boscà coneix Anna Girón de Rebolledo, la que serà la seva dona, a la qual també coneixia el poeta Garcilaso de la Vega.

Fig. 4 Cal·ligrama de Manuel Millán Cascalló amb la imatge del poeta Joan Boscà

Per aquestes dades, el 1534, Garcilaso de la Vega, el poeta soldat, va de camí cap a França, concretament, camí d'Avinyó, i passa per Barcelona per visitar Joan Boscà³⁶. Aquí restarà 15 dies convidat pel seu amic barceloní, participant de les tertúlies literàries que aquest feia. Anna es va convertir en la seva musa poètica dels sonets finals i Garcilaso en el seu assessor líric. Poc després, el 24 de juny de 1535 signa la concòrdia amb els mestres d'obres per arranjar el castell de Cubelles³⁷.

L'any 1536, Garcilaso de la Vega mor en el setge de Niça. Finalitzen les obres del castell de Cubelles després de signar un nou contracte³⁸. L'any següent,

en Joan Boscà va llogar un hostel de Cubelles, acabat de fer, en el que deixava utilitzar als clients l'estable del castell³⁹.

Si bé és cert que no hi ha una consciència exacta de quan i com coneix Joan Boscà la que seria la seva única i definitiva musa, si se sap que el 7 d'agost de 1539 es casa amb Anna Girón de Rebolledo, neboda de l'escriptor Valencià Joan Ferràndis d'Herèdia, i que el matrimoni s'instal·la a Barcelona. Concretament, el dit 7 d'agost de 1539 va signar els capítols matrimonials i el 9 de setembre del mateix any es refereix a la dona com a *eius sponsa per verba*. Es dedueix, per tant que la boda en sí mateixa es va celebrar entre totes dues dates⁴⁰.

Precisament en aquests capítols matrimonials signats el 7 d'agost de 1539 per Joan Boscà consta que, aquest últim aportava al matrimoni tot allò que pertanyia al castell anomenat de Cubelles, amb totes les carlànies, delmes, rendes, vinyes, camps, honors i possessions, així com els drets i pertinences del donador, que n'era en Joan Boscà i Almugàver⁴¹.

Una vegada instal·lats a Barcelona, sembla que el matrimoni no feia més desplaçaments que els que feia a Cubelles, però també cal dir que en Boscà tenia alguns càrrecs relacionats amb l'exèrcit, com el de supervisor d'arquers o el de supervisor de muralles, fortificacions i paraments de defensa al servei del Duc d'Alba⁴². També és ara quan, amb l'ajut de la seva dona,

multiplica les seves tertúlies literàries. Joan Boscà escriu amb més intensitat i es proposa, definitivament, editar la seva obra poètica juntament amb la de Garcilaso de la Vega, com ja li havia promès quan aquest va ser testimoni del poeta manxec. No només escriu sinó que revisa la seva obra escrita i la d'en Garcilaso i fa una selecció d'una i de l'altra. El 1541 tenia clara la línia d'edició dels seus poemes i es va posar en contacte amb Carles Amorós i conjuntament van preparar l'edició, que seria prínceps de *"Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros"*. L'any 1542, acompanya el duc d'Alba a Perpinyà per veure les fortificacions del noble, i possiblement també per interès propi⁴³, ja que algunes d'aquestes podrien haver estat de la seva família. El poeta, en sortir, ja estava malalt i es van trobar amb alguns altercats quan revisaven les muralles. Va empitjorar mentre feia aquestes tasques i va retornar a Barcelona, morint el 21 de desembre a la Ciutat Comtal⁴⁴.

Abans de morir recorda a la seva dona que ha de publicar la seva obra. Aquesta li ho promet i continua la selecció i recopilació de poemes i al 1543, Anna Girón de Rebolledo publica *"Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros"*, editat per Carles Amorós, en dos edicions successives, totes dues a Barcelona i el mateix any, la *editio prínceps o primera*, i una en lletra gòtica. L'obra va tenir un èxit immediat i una plèiade de joves poetes seguidors van esdevenir poetes renaixentistes, especialment en castellà. L'èxit va ser tal que el mateix 1543, Luis Rodríguez el publicava a Lisboa i, l'any següent, Pedro de Castro, finançat per Pedro Museti, el publicava a Medina del Campo i Martín Nucio a Amberes, afegint el poemes

del dotze al vint-i-cinc que apareixen a edicions posteriors⁴⁵.

Característiques estilístiques i evolució literària

No tota la seva obra lírica coneguda apareix en *"Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros"* però sí que està escrita quasi tota en llengua castellana. Estudis posteriors han anat investigant manuscrits d'en Boscà i fins i tot han descobert una *cobla esparce* en català⁴⁶, però la majoria són *coplas*. També hi ha *glosas*, *villancicos* i, fins i tot, octaves rimes, sonets i cançons *petrarquenyas* i capítols fets en sèries de tercets que Carles Claveria ha reunit en el *Libro IV* del seu JUAN BOSCAN: *Obra completa*, i, més enllà del seu *El Cortesano*, la seva única obra literària coneguda i publicada en vida, també en castellà, en prosa, tot el que queda son cartes en llatí, català o castellà i documents del tipus contractes, testaments o testimonis. No hi ha gaires restes de la seva primera obra poètica en català i, és més que probable que això mateix passi amb les més antigues de les seves *coplas* i *villancicos* de cançonier, fruit de la pròpia selecció d'obra que van fer Joan Boscà i la seva dona quan preparaven l'edició del seu llibre que mostra la seva obra poètica i la d'en Garcilaso i l'obra afegida i recopilada per Claveria en el seu *Libro IV*, no desdiu sinó que certifica l'evolució poètica que ja es veia a *"Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros"*. Tots els estudiosos d'en Joan Boscà (Marcelino Menéndez y Pelayo, Martí de Riquer, Armisen, Claveria...) coincideixen en que l'obra de Boscà passa per tres etapes, totes elles tenint com a tema central l'amor, però en diversos tractaments i relacions amb els tòpics literaris i, sobre tot, en l'estructura poètica.

La seva **primera etapa**, la que caracteritza el *Libro I de Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* (on en els tres primers llibres es troba la seva obra lírica seleccionada del poeta català mentre que el quart llibre conté l'obra seleccionada per ell del seu amic Garcilaso de la Vega), així com bona part dels poemes trets de manuscrits per Marcelino Menéndez y Pelayo, Martí de Riquer i sobre tot Carles Claveria, qui, en la seva citada edició, els recopila en el seu *Libro IV*. Aquesta etapa aniria des dels primers poemes coneguts, probablement des de 1514 fins al 1526, quan la reunió amb Navagero el fa apropar-se a la poesia italianitzant a l'estil del poeta del Trecento Francesco di Petrarca. És una etapa de poesia cortesana de cançonier, amb les maneres i tòpics característics de l'amor cortès provençal, però amb l'ús de les mètriques i rimes, així com l'harmonia pròpies de la poesia de cançonier castellà. Tota l'obra que es coneix d'aquest moment està escrita en castellà i es tracta de *villancicos*, *coplas* (la majoria castellanes, amb octosíl·labs, rima consonant amb dues *redondillas* no encadenades. És a dir, dues estrofes d'octosíl·labes no encadenades disposades totes dues amb rima abraçada: primer vers amb el quart vers, i segon amb el tercer, però també apareixen amb *pie quebrado*, on el vers és la meitat dels altres), i gloses i cançons (la majoria en sèries de dècimes o *espinelas* (estrofes de deu versos octosíl·labs que rimen en consonant en dues estrofes de cinc versos amb dos rimes cadascuna no encadenades). La temàtica majoritària és l'amor, seguint les característiques de l'amor cortès però amb un tractament típicament medieval on el poeta es presenta com amic i com amant d'una dona, una

senyora, de la que es considera vassall i, unes vegades festeja i d'altres, la immensa majoria, se sent menyspreat. L'Amor es presenta com un amor que provoca bogeria i un dolor irrefrenable, una malenconia perpètua per que no es mai correspost per una *belle damme sans merci* (una *bella dama desagradada*). El poeta es converteix així en un denunciador dels mals d'amor o bogeria.

La seva **segona etapa** caracteritza el *Libro II* de *Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* i alguns sonets i cançons *petrarquenyas* dels dits manuscrits recopilats per Carles Claveria en el *Libro IV*. És la seva **primera etapa italianitzant**, que va des dels primers sonets que escriu l'any 1526, després de la coneguda entrevista amb Navagero, fins a una data indeterminada que es podria associar al 1534, quan coneix en profunditat a Anna Girón de Rebolledo i que es pot portar fins al sonet CXI, on sembla concloure l'últim desengany amorós. Escriu llavors exclusivament en hendecasíl·labs (versos d'onze síl·labes castellanes i italianes, és a dir, tenint en compte totes les síl·labes poètiques del vers) en sons o cançons *petrarquenyas*. Aquí és on millor es veu les influències del seu apreciat mestre Ausiàs March tant en el tractament rítmic intern del vers com en el tractament estilístic i de contingut del poema. El poeta adapta l'harmonia del decàmetre clàssic, que emprava Ausiàs March, amb l'harmonia característica de Francesco di Petrarca. Ha aconseguit el ritme intern i extern, la mètrica *petrarquena* però continua amb la mateixa visió i propòsit denunciador de l'Amor de l'etapa anterior. Els seus versos hendecasíl·labs tenen peus accentuals heroics (segona, sisena

Fig. 5. Portada de la primera edició (edició princeps) de *Las obras de Juan Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* de 1543

i desena síl·labes, característics de l'hendecasíl·lab heroic), combinats amb hendecasíl·labs emfàtics (primera, sisena i desena síl·labes), però els seus hendecasíl·labs sàfics (quarta, sisena i desena síl·labes) són, per la seva influència provençal, en realitat hendecasíl·labs a la francesa, perquè la quarta sempre correspon en una paraula aguda.

Boscà ha assimilat les formes, però no les maneres. No apareix cap **donna angelicata**⁴⁷ com al *dolce stil nuovo* del Trecento italià, d'aquells Dante i Petrarca del segle XIV italià, que encara caracteritzen el Renaixent en el Cinquecento contemporani a ell. No hi ha cap *descriptio puellae*⁴⁸. Ni molt menys rastre del *carpe diem*⁴⁹ ni referències mitològiques com les que hi ha a la poesia de Garcilaso de la Vega. No sembla que en Boscà assimili els consells del poeta toledà ni les lectures que li recomana, un Garcilaso que, desterrat per desobeir l'Emperador, gràcies a la intervenció de l'amic comú, El Duc d'Alba, viu des de 1532 a 1534 a Nàpols i coneix de primera mà la poesia italiana contemporània i les influències

clàssiques, gregues i romanes en què els humanistes italians s'inspiren.

La **tercera etapa** caracteritza el *Libro III* de *Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* i alguns sonets i cançons *petrarquenyas* dels dits manuscrits recopilats per Carles Claveria en el *Libro IV*, però apareix al sonet CXII del Llibre primer. És la seva **segona etapa italianitzant**, que va des dels últims sonets del llibre II, escrits al 1534, quan coneix en profunditat a Anna Girón de Rebolledo fins a concloure la seva obra poètica. Anna Girón de Rebolledo s'ha convertit en la seva musa, la seva **donna angelicata** i arriben clares les influències clàssiques i italianes recomanades per Garcilaso. Primer *Il Canzoniere* del propi Petrarca, després, Serafino, Aquilano, Pontano amb detallets de l'amor platònic, més endavant Bembo, Tansilio i definitivament, en el seu llarg poema *Hero y Leandro*, Ovidi, Homer, una *Geòrgica* del poeta romà Virgili, i, finalment, clares influències del poeta romà Horaci o dels seus contemporanis Bembo, Poliziano o Bernardo Tasso, però no deixa mai de banda les influències d'Ausiàs March. Als sonets i cançons *petrarquenyas* afegeix capítols i epístoles (fetes totes dues amb sèries de tercets no encadenats) i fins i tot sèries d'hendecasíl·labs en blanc. Finalment s'aprecia una veritable visió platònica de l'Amor, la **donna angelicata** i el **carpe diem**. La mitologia grega és ara un dels temes característics al costat de l'amor platònic, i el que és més, també la Natura, un altre dels temes característics del Renaixement, tant com a **locus amoenus**⁵⁰, és a dir, una Natura propiciadora de la pau que permet veure la perfecció de l'obra divina, en relació amb el tòpic **beatus ille**.⁵¹ El llibre tercer abraça el llarguís-

sim poema *Hero y Leandro, la Epístola de don Diego de Mendoza a Boscán i la Respuesta de Boscán a don Diego de Mendoza*, epístoles, els capítols i *glosas* ja citats, l'octava rima i les sèries d'hendecasíl·labs en blanc.

Tot i així, l'obra de més qualitat és la traducció i adaptació de *Il Libro del Cortegiano* de l'humanista italià Baladassare de Castiglioni al castellà, publicada com *El Cortesano* l'any 1534. El mateix Garcilaso de la Vega fa un sincer elogi de la seva perfecció i bellesa⁵², recollida per Menéndez y Pelayo. Una obra que, per les seves característiques i data, és pròpia de la segona etapa d'en Joan Boscà.

A Joan Boscà sempre se l'ha considerat com l'home que va introduir el vers hendecasíl·lab i les estrofes italianes (sonet, octava real, tercet encadenat, cançó en estades), així com el poema en hendecasíl·labs blancs i que, per tant, va introduir el Renaixent, les seves maneres i continguts, en la literatura castellana. Però també s'han de matisar aquestes dades. L'hendecasíl·lab va ser introduït en llengua castellana per Micer Francisco Imperial, així com el sonet, ja en el segle XV. Aquest era un poeta de l'Escola Alegòrico-Dantesca, que els va introduir sense tenir en compte el ritme intern del vers ni la rima ni tampoc els continguts. Poc després, el Marqués de Santillana, també en el segle XV i també membre de l'Escola Alegòrico-Dantesca, va escriure i publicar els seus *42 sonetos fechos al itálico modo*, amb un vers més depurat que el del seu antecessor i més proper al de Dante Alighieri, però igualment sense tenir en compte el ritme intern ni la temàtica ni els tòpics i, encara amb errors, com, per exemple, fer rimes assonants, o creuades a un quartet i abraçades a l'altre, o fer rimes continuades als tercets. Boscà és possible que no

sabés aquests precedents, però sí que reproduïx mimèticament l'estil, estructura i ritme *petrarqueny*. És a dir, formalment són sonets clàssics. No és cert que introdueix l'octava real, també dita octava rima, ja que ho fa abans Garcilaso de la Vega en la seva *Égloga III*, però sí que Boscà introdueix les altres formes poètiques i alguns dels tòpics i temàtiques renaixentistes. El que és ben cert, és que el seu innovador llibre va donar a conèixer el Renaixement italià en llengua castellana i de passada, va donar a conèixer un veritable geni, Garcilaso de la Vega. No és pas estrany que el llibre és convertís en un èxit, però això sí, aviat es va veure la qualitat del seu amic i, ja des de 1569 en Garcilaso de la Vega es va publicar sol, tot i que, fins el 1597, encara s'editava el llibre amb tots dos autors⁵³.

1 Els documents més antics el mencionen com Gallissa, amb dues ss allargades, potser causa de la confusió i posterior canvi de nominació. El propi poeta apareix també mencionat com a Senyor de Gallifa, tal i com recull mossèn Joan Avinyó i Andreu a AVINYÓ I ANDREU, Joan: *Història de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles/ Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní, 1993, pàg. 60.

2 Alguns ho endarrerixen fins al 1493

3 Es tracta de *L'Epístola de don Diego de Mendoza a Boscán*, inspirada per *L'Epístola VI* del poeta romà Horaci

4 Es tracta de *Respuesta de Boscán a don Diego de Mendoza*. Totes dues apareixen publicades al *Llibre III*, com a CXXXIVa i CXXXIVb al llibre *Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* publicat a Barcelona l'any 1543

5 També apareix mencionada com a Anna Días de Guevara i de Rebolledo, precisament en el document d'escriptura de venda del Castell de Cubelles que fa, Marianna d'Aragó i Boscà, filla d'aquesta, que li atorga llicència, i del poeta Joan Boscà i Almugàver, que la va declarar hereva universal. La venda del Castell de Cubelles data del 14 de novembre de 1564. La va vendre a Juan de Bardaxí, senyor de desalanova, a l'Aragó, i habitant de Saragossa, com així consta a AVINYÓ I ANDREU, Joan: *Història de Cubelles*. 1993, pàg. 60

6 Boscà era a Barcelona quan Garcilaso de la Vega, que anava cap a França per incorporar-se a l'exèrcit de l'Emperador, el va visitar i, el poeta manxec, va fer el seu testament, del que en Joan Boscà va fer de testimoni i li va demanar al poeta català que si moria al camp de batalla o, per qualsevol altra causa, sense publicar la seva obra, el poeta català la publicaria. Així apareix a GALLEGÓ MORELL, A.: *Garcilaso: Documentos completos*. Barcelona, ed. Planeta, 1979, pàg. 100, en BOSCAN, Juan: *Obra completa*.

Cátedra. Letras Hispánicas, nº 453. Madrid, 1999. Edición de Carlos Clavería, pg. 12

7 AVINYÓ I ANDREU, Joan: *Història de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles/ Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní, 1993, pàg. 60

8 Veure CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles. Les relacions entre els senyors i la Vila*. En *El castell de Cubelles: Història i projecte d'ús* de GONZÁLEZ MORENO-NAVARRO, Antoni de *Quaderns Científics i Tècnics de Restauració Monumental*, nº 10, pàg. 97. Diputació de Barcelona. Àrea Cooperació. Servei del Patrimoni Arquitectònic Local. 1998

9 Id, CASTELLANO I TRESSERRA, Anna, 1998, pàg. 97.

10 No és improbable que aquest Jaume sigui en Jachme Boscà, el ja anomenat conseller del Consell de Cent

11 Els genovesos van perdre tretze galeres, dotze els catalans i catorze els venecians.

12 En MARTÍ DE RIQUER: *Juan Boscán y su Cancionero barcelonés*. Barcelona, 1945, pàgs. 11 i 186, que fa constar que un document signat per Joan II diu "Orden real, dada en la Alfajería de Zaragoza, sobre la construcción del castillo de Cubelles, con Barbacana, a fin de asegurar la protección de Juan (Brigit) Boschá con los edificios, casas, tierras, molinos, etc. para todos los miembros de su familia y servicio". També consta la dada CASTELLANO I TRESSERRA, Anna, 1998, pàg.96,97, on es fa constar que la barbacana estava derruïda.

13 CASTELLANO I TRESSERRA, Anna, 1998, pàg.96,97 i 132, on fa constar la font de ACA, *Registros de Cancillería*, Reg. num. 3369, full 44v. També consta en un estudi de Verrié sobre la possible vivenda del poeta al carrer Lledó de Barcelona.

14 Arxiu de la Corona d'Aragó. Registre 3364 foli 86 i AVINYÓ I ANDREU, Joan, 1993, pàg. 44

15 CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 117

16 CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 97

17 CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 97 i AVINYÓ I ANDREU, Joan, 1993, pàg. 46-47

18 Jerónimo Zurita: *Anales de la Corona de Aragón*

19 Precisament aquestes dues dates coincideixen en dos moments en que el rei Ferran II resol a favor de Violant d'Almugàver, mare del poeta, com així consta a RIQUER, 1945, pàgs. 12 i 203; 2 censales a favor de Violante. El primero de 23 libras de renta anual, confiscado al médico hereje Gabriel Miró, y el segundo, una pensión anual de 329 sólidos, ambos cedidos a Violante como muestra de afecto real.

20 LACUESTA, Raquel: *La història constructiva del castell de Cubelles a través dels documents escrits d'època moderna i de l'anàlisi de l'edifici*. En *El castell de Cubelles*. Quaderns científics i tècnics de restauració monumental, nº 10. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1998, pàgs. 192 y 193-194 y ORRIOLS, Mª Lluïsa i SORNÍ ESTEVE, Xavier: *El castell de Cubelles en 1511*. En *El castell de Cubelles*. Quaderns científics i tècnics de restauració monumental, nº 10. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1998, pàgs. 179-190

21 CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles. Les relacions entre els senyors i la vila*. En *El castell de Cubelles*. Quaderns científics i tècnics de restauració monumental, nº 10. Diputació de Barcelona. Barcelona, 1998, pàg. 100

- 22 LUCIO MARINEO SÍCULO, en la seva *Epistolarum liber* fa a en Boscà instruit cortesà per ordre del rei Ferran II el Catòlic: *Ad illustrissimum principem Alfonsum Aragonum Ferdinandi Regis filiarum Caesar-Augustae et Valentiae archiepiscopum Aragoniae presidente Lucii Marinei Siculi epistolarium libri decem et Septem*. Valla-dolid, Arnaldo Guillén de Brocar, 1514
- 23 MANUEL JOSÉ DE QUINTANA: *Obras inéditas*. Madrid, 1872, pàgs. 117-118, escriu: "Su abuelo, don Fadrique de Toledo diole por ayo al célebre Boscán, tan sonado en los fastos de nuestra poesía por la parte que tuvo en la introducción de los ritmos italianos, pero más señalado todavía entre sus contemporáneos como un dechado de virtud igualmente que de cortesía y discreción" i també a MENÉNDEZ Y PELAYO, Marcelino: *Antología de poetas líricos castellanos*, XIII, Madrid, 1913 i a RÍQUER (1945: p. 38)
- 24 AVINYÓ I ANDREU, Joan: *Història de Cubelles*. Ajuntament de Cubelles/ Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní, 1993, pàg. 60. On consta: "Dins la dècada 1520 a 1530 era senyor del Castell de Cubelles mossèn Bosquà (Boscà); en Pere Bruguera, majordom del Castell de Cubelles; i Joan Solà mossò de mossèn Bosquà, segons una escriptura del 21 d'octubre de 1527". I més endavant afegeix: "A d'altres escriptures es troba el nom de mossèn Bosquà com a senyor del Castell de Cubelles."
- 25 A C. Claveria, 1999, pàg. 11
- 26 FRANCÉSILLO DE ZÚNIGA: *Crónica burlesca del Emperador Carlos V*, en data de D. Pamp de AVALLE-ARCE, Barcelona, 1982, de. Crítica, on es diu: "Carta para la reina de Francia doña Leonor: Diréis al Duque de Alba que su nieto me ha hecho media copla, y como el Marqués de Villafranca la oyó dijo a grandes voces a Boscán: - ¡Cuánto os debemos la Casa de Alba, pues nuestro mayorazgo habéis hecho trovador"
- 27 JUAN MEY, en *Carlo famoso*, València, 1566, fol. 67
- 28 "Porque estando un día en Granada con el Navagero, al cual, por haver sido varón tan celebrado en nuestros días he querido aquí nombralle a nuestra señoría, tratando con él en cosas de ingenio y de letras y especialmente en las variedades de muchas lenguas, me dixo por qué no provava en lengua castellana sonetos y otras artes de trobas usadas por los buenos authores de Italia. Y no solamente me lo dixo así livianamente, mas aun me roho que lo hiziese. Partíme pocos días después para mi casa, y con la

- largueza y soledad del camino discurriendo por diversas cosas, fui a dar muchas vezes en lo que el Navagero me havia dicho. Y comencé a tentar este género de verso - Veure *infra Carta de la Duquesa de Soma*. Dit per Carlos Claveria (1999), pàg. 118
- 29 JUAN MEY, a *Carlo famoso*, València, 1566, fol. 67: ... "y Boscán que fue el primero/ qu'este verso thoscano truxo a España..."
- 30 Veure GALLEGU MORELL, A.: Garcilaso: *Documentos completos*. Barcelona, Planeta, 1976, pàg. 100
- 31 En la documentació dels arxius de la Casa de Alba consta que "el 15 de diciembre de 1529 se concedieron 600 ducados de oro, pagaderos a los 15 días de casarse y velarse, a Juan Boscán. El pago se hacía por voluntad del Duque, por la boda del poeta con Isabel Malla, hija de Mossén Perot Malla, vecino de Barcelona. La boda no llegó a realizarse (por lo que el poeta no debió recibir el importe)". Dit per Carlos Claveria (1999) pàg. 13
- 32 Concretament, en el seu poema IV del Llibre I de *Las obras de Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega repartidas en quatro libros* es diu: "Señora Isabel/ tan crüel / es la vida que consiento / que me mata mi tormento / cuando menos tengo dél. / Pero bivo / con la gloria que recivo / tan ufano en los amores/ que procuro destar bivo porque bivan mis dolores...) i sembla que és a aquesta dona a la qui dedica el *villancico* II, i les *coplas* III, IV, VI a VIII i XI a XIII, les cançons V, IX i X, i la copla XIII on és declara alliberat de l'amor d'aquesta dona.
- 33 Així ho constata del que escriu el propi Emperador el desembre de 1533 en el privilegi de la primera edició castellana de *El cortesano*, publicada a Barcelona per Pedro Montpezat amb les següents paraules: "Ioannis de Boscán. Don Carlos, etc. por cuanto por parte de vos Pere Montpassant nos á sido hecha esta relación que Joan Boscán, criado de nuestra casa..." (I així consta en Martí de Riquer, 1945, y Carlos Claveria (1999), pàg. 13)
- 34 Precisament la cobla VII fou escrita, segons Riquer (1945) perquè Boscán "estando en Alemaña, danzó en unas bodas". En la mateixa edició de Riquer, aquest troba un altre cita que corrobora aquest fet: en Pere TOMICH y su *Historias e conquistas dels excellentissims catholics reys de Aragón* com una cita afegida per Martín de Ivarra a la edició de 1534. Dit per Carlos Claveria (1999), pàg. 13
- 35 El 5 de juliol de 1533, el duc don Fernando dona la següent ordre: - Que por los muchos servicios que Juan Boscán, vecino de Barcelona, le hizo y espera le hará, y por que las mercedes que el duque, mi señor, difunto, y yo le hicimos no tuvieron efecto (en referència als 600 ducats atorgats per la boda no celebrada amb Isabel Malla, en 1529), ni otra merced que yo le fize estando en mi cibdad de Coria el año pasado, que fue antes que yo sucediera en mi estado... le hago merced de 2.500 ducados para ayuda de su casamiento. El tesorero Francisco de Cárdenas le dé 1000 ducados en la feria de Medina... Així consta en *Contribución al estudio del II Duque de Alba*, de DUQUE DE BERWICK Y ALBA. Madrid, 1919, pp. 25 i 138. Dit per Riquer (1945) y Carles Claveria (1999), pàg. 13
- 36 Així ho cita Carlos Claveria en 1999, pàg. 13
- 37 A CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 100 consta que el 24 de juny de 1535, en Joan Boscà ha signat un contracte amb els mestres d'obres Pere Bosch i Antoni Lorda, habitants de Barcelona...i el dit

- contracte apareix sencer el mateix article pàg. 120 i 121
- 38 A CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 100 consta que el 25 de setembre de 1536, en Joan Boscà ha signat un contracte amb els mestres de cases Esteve Carbonell i Guillem Calsa, també habitants de Barcelona...i el dit contracte apareix sencer el mateix article pàg. 121 i 122
- 39 A CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 100 i 122
- 40 Així ho cita i copia Riquer (1945, 209, 218) i també Claveria (1999), p. 13
- 41 La cita consta a CASTELLANO I TRESSERRA, Anna: *Història del castell de Cubelles...*, 1998, pàg. 101-102, i concretament diu: *tot aquell castell nomenat de Cubelles, ab totes ses carlanies, delmes, rendes, vinyes, camps, honors y possessions y ab tots ses drets y pertinences lo qual lo dit donador, per sos certs iusts títols ha y posseheix en la vegueria de Vilafranca de Panades. Item, tota aquella terra o quadra nomenada de Galliffa*. La autora treu la data de Riquer, 1945, doc. VII.
- 42 Riquer, 1945, pàg 208-218
- 43 Riquer, 1945, pàg 208-218 y Claveria, 1999, pàg. 14
- 44 Segons Riquer, 1945, pàg. 222. Ana Girón de Rebolledo recull així la dada: *In vicissimum primum diem mensis septembris anni nativitatís Domini millesimi quingentessimi quadragessimi secundi inclusive quo diem idem dictus vir meus ab hac vita migravit*. Claveria, 1999, p. 14, també recull la dada
- 45 BOSCÁN, Juan: *Obra completa*. Càtedra. Letras Hispánicas, nº 453. Madrid, 1999. Edició de Carlos Claveria, pàg. 25
- 46 Riquer, en el seu *Juan Boscán y su Cancionero barcelonés*. Barcelona, 1945 parla del Manuscrit 359 de la Biblioteca Nacional de Catalunya, que data de 1535 com un manuscrit autògraf de Joan Boscà on apareix aquest poema, l'únic que ha estat publicat perquè és l'únic que està sencer. A C.Claveria, 1999, apareix publicat amb el seu Llibre IV de JOAN BOSCÁN: *Obra completa*, com a 11 *Espace*, pàg. 455
- 47 Una dona àngel o angèlica, divina, perfecta, platonitzada, tan formosa i distingida com pura, delicada, elegant i divina. Una perfecció amb caràcters divins que col·loca l'amant en un pla inferior a l'estimada
- 48 Descripció poètica d'una donzella-donna angelicata: rossa, d'ulls blaus, pell pàl·lida, galtes enrojolades i fins llavis vermells amb un llarg coll de cigne
- 49 Tòpic clàssic, també típic del Renaixement, que convida a viure el moment i gaudir dels plaers terrenals
- 50 Tòpic que ens parla d'un paisatge agradable, un paradís propiciador de l'amor i dels idíl·lis amorosos. Un lloc característicament bucòlic que incita els amants a l'amor, a d'idil·li. Un lloc tan formós com ple de pau.
- 51 Tòpic que proclama *felix aquell que s'aparta d'un món agitat, pervers i mesquí i troba la pau en déu a la Natura*.
- 52 Marcelino Menéndez Pelayo a l'estudi preliminar de Baltassare Castiglioni, *El Cortesano*. Madrid, Revista de Filología Española (Silverio Aguirre), 1942. i M. Monrreal (1959). Garcilaso de la Vega, per la seva pau va escriure: *Guardo una cosa en castellano que muy pocos an alcançado*, que apareix a la carta a la *muy manífica señora doña Gerónima Palova de Almogàvar* publicada en els preliminaris de *El Cortesano* de Juan Boscán publicat per C. Claveria en Turner-Biblioteca Castro, Madrid, 1995, pàg. 648
- 53 C.Claveria, 1999, pàg. 16

